

sek jegyzéke, a minisztertanács ülésein résztvevők jegyzéke, maga a forrásközlés, a jegyzőkönyvek és mellékletek, ezek kronologikus jegyzéke, végül a kötetek sokoldalú felhasználását megkönnyítő, igen részletes és terjedelmes mutató.

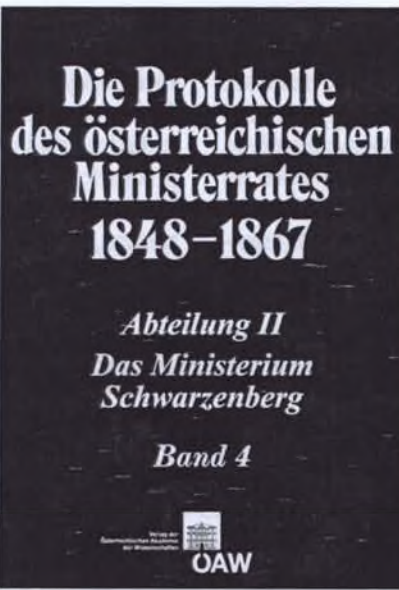
Az itt ismertetendő, a Schwarzenberg-minisztérium 1850. október 14. és 1851. május 30. közötti időszakára vonatkozó II./4. kötet bemutatja azt a folyamatot, amely az Osztrák Császárságban végül is az első alkotmányos korszak végét jelentette. Főszereplője egyik oldalon a hajdani udvari kamarai elnök, Kübeck, aki a császár bizalmát élvezve a kurzusváltás egyik eszközeként, az ellensúlyt a minisztertanáccsal szemben a „Reichsrat”-ban látta. Ez a tanácsadó szerv kizárólag az uralkodónak volt alárendelve. Hatásköre, felépítése sokáig volt napirenden, Statútumát 1851. április 13-án publikálták császári pátensként a hivatalos lapban.

A kormány tagjainak a jegyzőkönyvekben rögzített ellenvetései plasztikusan tükrözik a fenti folyamatot. A kötetet véleményező Ress Imre megállapította, mennyire mélyek a közzétett kötet által nyújtott betekintések azon politikai változások összetett részleteibe, amelyek a forradalom örökségétől, az alkotmányosságtól az abszolutizmus helyreállításához vezettek. Ez a kép a nemzeti történet megerősített szempontjainak revidálását segítheti elő.

A reakciós kurzus fokozatos kirajzolódása Schmerling igazságügy-miniszter és Bruck kereskedelmi-, ipari és közmunkaügyi miniszter távozásához vezetett. Említést érdemel Schmerling irathagyatékából kitűnő személyes reagálása elbocsátására (35. p.).

A 19. század derekán végbemenő osztrák modernizáció sajátos jellegét találóan írja le a „liberális abszolutizmus” kategória. Az abszolutizmus előkészítése ellenére számos reform folytatódott a közigazgatás, az igazságügy, a gazdaság- és a társadalompolitika terén, ezzel mégis egyes liberális elemeket őrzött meg a reakció évtizede.

A külpolitika terén a német térségben a poroszok offenzív törekvéseivel feszült, fegyveres konfliktussal fenyegető helyzet állott elő, ez azonban hosszas tárgyalások után elhárult. Figyelemre méltó, hogy Schwarzenberg, aki

miniszterelnöksége mellett külügyminiszter is volt, a német térség fejleményeiről nem tájékozta folyamatosan a minisztertanácsot.

A Habsburg Birodalom korábbi időszakai is jelen vannak a minisztertanács egyedi ügyeiben. 1851. januárjában (177. p.) a hadügyminiszter Kossuth gyermekei elleni eljárásban lefoglalt értékek elidegenítéséről tesz előterjesztést. Komolyabb értéket egy ezüst babérszorú és egy ékkövekkel díszített arany író toll jelentett, ezeket a referáló szerint nem kellene nyilvánosan értékesíteni, hanem a cs. kir. Schatzkammernek leadni, nehogy azokat a párthívek vezérük ereklyéjeként demonstrációra használják fel. 1851. március 3-án (297. p.) már fém-

beolvasztást javasolt a pénzügyminiszter. Az osztrák titkos műveletekre utalt Kossuthal kapcsolatban egy 1851. február 3-i minisztertanácsi napirend (242. p.). Egy osztrák titkos ügynök utalt Kossuthnak a határőrökhöz intézett proklamációjára: Kossuth félrevezetésére lenne alkalmas, ha ezt az iratot az Állami Nyomda néhány példányban kinyomtatná. A minisztertanács azonban egyhangúlag úgy döntött, hogy az ilyen eljárás méltatlan lenne a cs. kir. kormányhoz.

A Vormärz jelképértékű megtestesítője volt Metternich herceg, kancellár. A minisztertanács 1850. november 12-i napirendjei között (65., 66. p.) egy évtizedekre visszanyúló elszámolási ügye és nyugdíjának kérdése szerepelt. A kedvező döntéshez hozzájárult az uralkodó véleménye is, aki ennek során Metternichet úgy minősítette, mint aki tagadhatatlanul a legnagyobb érdemeket szerezte az osztrák monarchiával kapcsolatban.

Karakterisztikus, hogy a minisztertanács rengeteg egyéni, egyedi ügyet is tárgyalt, így kitüntetések, rangemelések, büntetőügyeket vagy akár a krumpli drágulását Észak-Csehországban és a szükséges intézkedéseket.

Zárásként a recenzens véleménye az, hogy a hamarosan teljessé váló osztrák minisztertanácsi jegyzőkönyvek (1848–1867) sorozat kötetei nem hiányozhatnak egyetlen hazai történész műhely és nagy könyvtár polcairól sem.

Kajtár István

Szimbolika és közjog

Halász Iván – Schweitzer Gábor: Szimbolika és közjog. Az állami és nemzeti jelképek helye a magyar alkotmányos rendszerben
Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 215 p.
ISBN 978 808 1013 8 67

2010-ben jelent meg Halász Iván és Schweitzer Gábor *Szimbolika és közjog. Az állami és nemzeti jelképek helye a magyar alkotmányos rendszerben*

című, szép és igényes kivitelű munkája. A szerzőpáros már korábban is foglalkozott ezzel a témával,¹ amelynek aktualitásához nem férhet kétség, hiszen az állami és nemzeti jelképek szabályozása alkotmányi szintű kérdéskör, amely a jelenlegi alkotmányozási folyamat tükrében jelentősen felértékelődik.

A mű a bevezető fejezetben a szimbólumok közjogi jelentőségét részletezi, különös figyelmet fordít az 1989-es rendszerváltásra. Az állami és nemzeti szimbólumok mint a közösségi identitás megnyilvánulásai különös jelen-

törségre tettek szert a rendszerváltásokat követő nemzeti reneszánsz idején. Az ideológiai változás magával hozta a jelképrendszer változását is. A szerzők külön kitérnek az egyes országok jelképeinek változására, figyelemmel arra, hogy az adott állam rendelkezett-e korábban önálló szimbólumokkal, vagy épp ezekben az években lépett az önálló államiság útjára, mint például Szlovákia és Szlovénia. A szerzők vizsgálják a hivatalos szimbólumok lehetséges alternatíváit, amelyeket konkuráló szimbólumoknak neveznek. Ennek kapcsán részletesen, országonként elemzik, hogy mely jelképek kompromittálódtak, melyek nem férnek, nem férhetnek össze a mai nemzeti identitás vállalásával. Az állami és nemzeti szimbólumok körében a zászlókat, címereket, himnuszokat és a fővárosokat említik. Elemzik az összetett jelképeket, például a horvát és a cseh címert, illetve kitérnek a régióba tartozó államok szimbólumainak közös jegyeire, mint például a bizánci eredetű hármashalmon álló kettős keresztre, amely mind a magyar, mind a szlovák címerben megtalálható. A mű külön alfejezetben szól a koronázási jelvényekről, ezek jelentőségéről és a velük kapcsolatos szabályozásról.

A második fejezet a nemzeti jelképek jelenlegi alkotmányos helyzetével foglalkozik, különös hangsúlyt fektetve a magyar szabályozásra. Külön szól a közjogi szintre emelt jelképekről, a fővárosról, a himnuszról, a zászlóról és a címerrel, valamint azok alkotmányban elfoglalt helyéről. A szerzők véleménye szerint a jelenleg hatályos szabályozással szemben e jelképeknek az általános rendelkezések között lenne a legmegfelelőbb helye, mivel ez jobban szolgálná az alkotmány koherenciáját, mint a jelenlegi záró rendelkezések között. Ebben a fejezetben foglalkozik a mű a Magyarországon jogilag nem szabályozott jelképekkel, például a jelmondatokkal is.

A harmadik fejezet a magyar állami és nemzeti szimbólumok kialakulásának történetét dolgozza fel. A szerzők külön alfejezetekben, kronológiai sorrendiségben tárják fel az egyes jelképek: az államcímert, az állami zászlót, a himnusz fejlődési folyamatát. A címer kapcsán részletesen bemutatják az egyes címerelemek, a kettős kereszt, a hétszer vágott mező és a Szent Korona jelentését, eredetét és az állami címerbe kerülését. Az egyes történelmi korszakokban használt címereket: a korona nélküli Kossuth-címert, a Magyar Népköztársaság kalászos-kalapácsos címerét, valamint a ma is hatályos, Szent Koronával ellátott címet is vizsgálat alá vonják.

A következő fejezet már kizárólag a magyar vonatkozással, pontosabban a rendszerváltást követő alkotmányos szabályozás változásaival foglalkozik. Ez a folyamat szorosan összefüggött – mint azt a szerzők is említik – az alkotmányos rendszerváltás folyamatával. A fejezet felépítését tekintve négy alfejezetre áll, amelyek a ma hatályos szabályozás kialakulásának egy-egy fontos lépcsőfokát

dolgozzák fel. A szerzőpáros sűrűn idézi az adott időpontban hatályos alkotmánysszöveget, valamint részletesen ismerteti a jelképek körül felmerült politikai vitákat is.

A szerzők a következő fejezetben a szimbólumok kapcsán felvetődő komoly kérdést, az állami és a nemzeti jelképek közötti terminológiai és fogalmi különbséget részletezik. Kiindulópontjuk a 13/2000. (V. 12.) AB-határozat, amely szerint a nemzet fogalma térben és időben viszonylagos, de alkalmas az állam függetlenségének és szuverenitásának hordozására ugyanúgy, mint az egyes egyének közösséghez tartozásának kifejezésére. Ez a kérdés ugyanis szorosan összefügg a politikai nemzet fogalmával és a magyar nemzetfelfogással, amely a 19–20. század során, különösen Trianont követően jelentős változásokon esett át. A nemzeti szimbólumok közösségbe integráló, identitást nyújtó funkcióval bírnak, ennél fogva figyelemmel kell lenniük arra a tényre, hogy a magyarság jelentős része Magyarország határain kívül él.

A hatodik fejezet a nemzeti jelképek használatáról szóló 1995. évi LXXXIII. törvényről szól, részletezve annak létrejöttét és az azt övező politikai vitát is. A szerzők kifejtik az egyes jelképek használata közötti különbség indokait, ugyanis a vonatkozó jogszabály indoklása egyértelműen kimondja, hogy a zászlóhasználat inkább a nemzeti hovatartozás kifejezéséhez, míg a címerhasználat a közhatalom gyakorlásához kapcsolódik. A fejezet végén szó esik az 535/B/1996. AB-határozatról, amely a társadalmi szervezetek általi jelképhasználat vonatkozásában született meg.

A következő fejezet szintén egy a jelképekhez kapcsolódó jogszabály, a 2000. évi I. törvény történetét és szabályozását taglalja, részletezve a jogalkotási folyamatot és az azt övező politikai diskurzust. Ennek a jogszabálynak sem sikerült elkerülnie az alkotmányossági vizsgálatot, a szerzők ennek kapcsán ismertetik a 26/2000. (VII. 6.) AB-határozatot. A fejezet végén a magyar Szent Korona hatályos közjogi státusára vonatkozó rövid összefoglalást találunk.

A nemzeti jelképek védelme kapcsán a szerzők a Btk. Nemzeti jelkép megsértése című tényállását és az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatát vizsgálják. A nyolcadik fejezet végén a tiltott, náci és kommunista önkényuralmi jelképekről is szó esik, külön kiemelve az ötágú vörös csillag többértelmű szimbólumának problémáját.

Budapest fővárossá válásának és fővárosi státuszának bemutatását követően a szerzők az Európai Unió szimbólumait, illetve azoknak a magyar jogrendben elfoglalt helyét teszik vizsgálat tárgyává. Emellett bemutatják a nemzetközi szervezetek jelképeit és a protokolláris eseményekhez fűződő jelképhasználat gyakorlatát.

A tizenkettedik fejezet az alkotmányok preambulumaiban szereplő szimbólumokat veszi számba. A szerzők vizs-

gálják a preambulumok funkcióját, vagyis azt, hogy a benne foglaltak keletkeztetnek-e közvetlenül jogi kötelezettséget, vagy csak értelmezési segítséget nyújtanak. A visegrádi régió alkotmányi preambuluma meghatározzák, hogy kinek a nevében történik az alkotmányozás, rámutatva ezzel az állami szuverenitás eredőjére, amely Csehország esetében az állampolgárok összessége, Szlovákia kapcsán (a nemzeti önrendelkezést hangsúlyozandó módon) a szlovák nemzet és a Szlovák Köztársaság területén élő nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok tagjai. A lengyel alkotmány 1997-es preambuluma él a világnézetileg kiegyensúlyozott *Invocatio Dei* eszközzel, utalva a lengyel társadalom nagy részének mélyen vallásos voltára.

Ezt követően a szerzők bemutatják az érintett országokban szimbolikus jelentőséggel bíró, kiemelkedő történelmi személyiségeket, akiről az adott állam törvényhozása emléktörvényben megemlékezett. Ez a jelenség jól mutatja az állam viszonyulását valamely korábbi történelmi korszakhoz, amelyet ezek a személyiségek reprezentálnak. Amint azt a szerzőpáros bemutatja, a politikai rendszer változásával ezeknek a személyeknek a köre is változhat.

A mű végén a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek szimbólumainak részletezését találjuk, külön a roma, a német, a ruszin, a szlovák, a szlovén és a horvát

kisebbségek jelképeit. A kisebbségi szimbolika sokat elárul az adott közösség anyaországához való kapcsolatáról, amennyiben ilyen létezik.

Az utolsó fejezetet a szerzők a jelképek alkotmányozásban betöltött szerepének vizsgálatára és az egész munka összegzésére szentelik. Utat mutatnak a leendő alkotmányozónak, javaslatot tesznek, vizsgálva a szomszédos országok megoldásait, illetve azok esetleges magyar vonatkozású felhasználási lehetőségeit. Az érdemi részt követően egy angol nyelvű összegzést találunk, amely tovább növeli a munka tudományos értékét. A három melléklet az érintett jogszabályok szövegét tartalmazza, praktikus segítséget nyújtva az érdeklődőnek.

Összegezve tehát: a *Szimbolika és közjog* értékes és olvasmányos munka. Stílusa közérthető, gondolatmenete tiszta és világos, szerkezetét tekintve logikus felépítésű. A jelenlegi alkotmányozási folyamat önmagában is kellő fontosságot biztosít ennek az érdekes témának.

Bíró István

Jegyzet

¹ Halász Iván–Schweitzer Gábor: *A nemzeti és állami szimbólumok helye a magyar alkotmányos rendszerben* (Állam és Jogtudomány, 2008. 1.)

Újabb kötet az igazságszolgáltatás jogi kultúrtörténetéhez

Kántor Klára: Fejezetek a Komárom-Esztergom megyei bíróságok történetéből, 1872–2009
Komárom-Esztergom Megyei Bíróság, 2009, 223 p.
ISBN 978-963-06-6879-8

Kántor Klára a Komárom-Esztergom Megyei Levéltár levéltárosa, s így művének háttéréül több szakirodalom mellett főképp mély alaposággal kutató levéltári források és irategyüttesek szolgálnak. Munkája során segítségül hívta dr. Milánkovics Imre nyugalmazott megyei bírósági elnök levéltári és könyvtári kutatómunkájának eredményeit is. Ezen alapokon születhetett meg egy, az 1872 és 2009 közötti bő 130 évet felölelő munka, mely a megye területének szépen rendszerezett bírósági történetét mutatja meg.

A vizsgált megye bírósági jogszolgáltatásának egyik érdekessége éppen a megye történelmében rejlik. Annak területi változásai kihatással voltak bírósági szerkezetére is. Kántor Klára szerkesztői előszavában kifejti, hogy ha a megye bíróságairól akarunk beszélni, nem maradhatunk jelenlegi szűkebb hazánk határain belül, hanem a Duna túlsó partján működött egykori bíróságok történetével is foglalkoznunk kell. Ezen elképzeléséhez hűen tárgyalja

könyvében előbb az Esztergomi, majd a Komáromi Királyi Törvényszékek történetét. Kitér nemcsak a trianoni békeszerződést megelőzően ezen megyékhez tartozott területek, hanem az első bécsi döntés során 1938-ban hazánkhoz visszacsatolt részek bíróságainak vizsgálatára is. Így például a Komárom-Óvárosi Királyi Járásbíróság 1939 és 1945 közötti történetére, vagy a munkáját 1920. június 3-án befejező Ógyallai Királyi Járásbíróság II. világháború során folytatott munkájára.

A könyv négy fő részre tagolódik. Az első kettőben a már említett Királyi Törvényszékek – az Esztergomi és a Komáromi – törvényszéknél kisebb bírósági egységeit veszi sorra. A harmadik részben Komárom megye megyei szintű bíróságáról olvashatunk, amelynek illetékességi területe 1951-től napjainkig nem, de elnevezése három ízben is megváltozott. 1951-től 1983-ig az Esztergomi Megyei Bíróság, majd 1984-től 1989-ig a Komárom Megyei Bíróság nevet viselte, a rendszerváltást követően pedig napjainkig, az új megyenévhez igazodva, Komárom-Esztergom Megyei Bíróság néven látja el feladatait.

A mű negyedik egységében Homorné dr. Ölveczky Júlia tollából egy Esztergom városához kötődő jogi érdekességről olvashatunk, amely az Alkotmánybíróság Esztergomi Irodájának képét és munkáját tárja elénk az 1990 és 1996 közötti évekből.

Az egyes bíróságok történetét külön-külön tárgyaló fejezetek mellett a könyvnek két függeléke van. Az első a bíróságok illetékességi területéhez tartozó helységeket sorolja fel. A másodikban pedig – több forrásra támaszkodva – az 1872 és 2009. április 1. között a két megye szolgálta